

Լ. Կ. ԿԵՐՏԱՆ

(ՀԱՅ ԴԵՄՔԵՐ)

Ո՞վ ծածկուած է Լ. Կ. Կերտանի ծածկանունին տակ, գուցէ Կիւմիւշկերտանեան զարմէն մէկը, որ Փարիզի Արկայ հրատարակչականէն դուրս կը հանէ *Les Faux Poids de la Balance* վերնագրով վէպ մը, Հեղինակը Քրանսացի դրօշին ներքեւ յայտնի է հայ սրտով, հայ զգացումով, հայ հայրենասիրութեամբ, մաքուր և ողջամիտ և սրամիտ հայ մը: Ինձի անծանօթ: Եւ ուրախ եմ որ անծանօթ մըն է ան, որով կարելի է ազատօրէն վերլուծել իր գործին արժանիքը:

Մ. Արլէն, Տիկին Իսկուհի Մինասեան, բանաստեղծ վիճակորիւս Աղանուր, Տիկին Սվաճեան, Նեհրիման Խանի դուստր Արմէնուհի, Օհանեան Տիկին Արմէն, Արշակ Զօպանեան, Հրանդ Նազարեանց, Մերուժան Պարսամեան և այլն օտարազգի լեզուով գրեցին վէպեր, բանաստեղծական երկեր. ոմանց մայրենի լեզուն չգիտնալով, ուրիշներ՝ պարզապէս օտարներուն ինքզինքնին ցոյց տալու նպատակով, և մէկ քանիներ ալ հայրենասէր մտքով շարժեցան, ուզեցին ցոյց տալ որ ներկայ հայութիւնն ալ ունի գեղապաշտ գրական գէմերը:

Կերտանին գուցէ անծանօթ ըլլայ իր մայրենի լեզուն, որով ստիպուած է ֆրանսերէն գրելու իր վէպը: Բայց իր նպատակը հայրենասիրականն է. անտարուկոյս օտարները պիտի չհասկնան որ ինքը հայ ազգութեան կը պատկանի, այդ ոչինչ, և գուցէ աւելի լաւ է: Ամէն պարագային ես ուրախ եմ որ օտար լեզուով յայտնող մեր գրագէտները չեն ծածկեր իրենց ազգութիւնը: Եղան ու կան յայտնի գիտուններ և արուեստագէտներ որոնք, օտարէն ծածկած են իրենց ազգութիւնը, անունն ինի փոխելով կամ մականուննին ջնջելով: Մ'այքը Արլէն իր միջազգային համբաւովը հայ մտքին պատիւ կը բերէ, քայց

ան իր Տիգրան Գոյումճեան իսկական անունը կը ծածկէր, և շատերը երբեք պիտի չկարենային գուշակել, թէ անոր գրականութեան մէջ հայ տաղանդ մը կը ծնէր, եթէ «գուրթիզան» բառի սխալ մեկնութիւնը վիճաբանութեան նիւթ չըլլար: Պ. Կերտան՝ Արլէնի պէս կը ծածկէ իր հայութիւնը. չեմ կարծիք թէ իրաւունք ունենամ հարցնելու պատճառը: Զի յայտնի է անոր հայասիրութիւնը, ազգասիրութիւնը, իր վէպին մէջ հայ անունը, հայ միտքը անարգուած չէ, այլ սիրուած, և գնահատուած:

Ա.

Պ. Կերտան կը խօսի իր մասին, անշուշտ ամէն վիպասանի պէս՝ ինքն ալ իր ինքնակենսագրութենէն մէկ քանի էջ կը կարդայ մեզի. եթէ չեմ սխալի՝ վէպին ամենէն էական դերակատարը Յակոբն է, այդ ծածկանունին տակ ինքն է խօսողը, նկարագրողը, խոհական՝ զաղափարներ յայտնողը: Իվան Գորնիլօֆը, Անտրէն երկորդական դեր մը կը կատարեն, թէեւ միշտ անոնք են որ իրենց կեանքովը մեզ կը զբաղեցնեն:

Պատմական վէպ մըն է իր գրութիւնը, ուր վարժարտնական շրջանին իվան և Անտրէն իրարու կը ծանօթանան, իրարու կը բարեկամանան, և սրտով և գործով ու անկեղծ գուրգուրանքով իրարմէ անբաժան կը մնան: Իվան շատ սիրելի դէմք մը, տակաւին անփորձ աշխարհիկ կեանքին, սակայն վարժարտնական առողջ դաստիարակութիւնը զինը կ'առաջնորդէ, և ամենէն վտանգաւոր օրերուն մէջ ան ծնունդի իմաստասէրի մը պէս փորձութեանց լարելիւթիւթոյն մաքուր գուրու կը ձգէ ինքզինքը: Ո՛հ, որքան նուազ պիտի ըլլար հոգեկան պարտութիւնները, եթէ մարդ

հաւատարիմ մնար իր առողջ սկզբունքներուն՝ զոր կ'առնէ վարժարանին մէջ, Ինչ կարող է ընել դատարարակը՝ եթէ աշակերտը ինքն իր կամքովը ոտնակոխ կ'ընէ կրթիչին առողջ մտքերը:

Վիպասանը իր վէպովը մեր առջեւ կը բանայ երկիրներ՝ ուր ժամանակին ապրող ազգերը բարեկամ եղած են Գրքի, Արուեստի և Հրճուանքի: Այդ մտերմութիւնը զգալի է Պոմպէի մէջ:

Այդ դարերուն մէջ անպարկեշտութիւնը օրինաւոր համարուելու է, ու երբեք հեղինակը անխոհեմութենէ զգուշացած չըլլար, երբ կ'ըսէ թէ պարկեշտութիւնը քրիստոնէութեան մտքի հնարքն է: Հիմանոս մատենագիրները Հոմերոս, Անթիսթենս, Սոփոկլէս, Սենեկա և ուրիշ շատեր պարկեշտութիւն պահանջած և քարոզած են. «Ab amicis honestatē petamus» Այո, յարգելի վիպասան, անոնց պէս, այդ հեթանոս հեղինակներուն պէս, շատ քարձք առաքինութիւն մը նկատուելու ենք պարկեշտութիւնը, որուն հակառակ զրուականութիւնները լաւ է որ վիսուվի մոխիրներուն տակ թաղուած մնան...

Մտիկ ընենք արդ Յունաստանի փառաբանութիւնը որ կ'ընէ վէպին Անտրէն, որուն համաձայն կը խոստովանի որ ոչ մէկ ազգ կըցած է այդ յունական փոքրիկ ժողովուրդին համազօր ազգի միջերկրական ցեղերու քաղաքակրթութեան վրայ: Կարելի է ուրանալ այդ հին ազգին իրաւացի արժանիքը, անոր զուգի գործոց զրուելուն, ներդաշնակ լեզուով անմիջելի, անգրագական այո, լեզուական կրնայ խոստովանել որ քրիստոնէական հինգ դարեր առաջ, այդ ազգին մոռաւորական մեծ դէմքերը առաջնորդ եղան ամէն ճիւղերու մէջ. եւրոպացիները կրնան ըսել, «որ մենք բան չի հնարեցինք» — Nous n'avons presque rien inventé. Սակայն նոր յոյներու համար կարելի է այն հիացումը ցոյց տալ. ժամանակը անգութ է գտնուած, Աթենաս իր պաշտպանութեան տակ չի կըցաւ առեւ Սոկրատի նոր ճեմականները: Պան դադրած է, չի լսեցներ իր հրապու-

րիչ ճնարին ձայնը. չկան այլեւս Սոկրատի, Աղէկթիաղէսի, Արիստոփանի, Փեղըայի, Պղատոնի յաջորդները:

Եւ համամիտ եմ ձեզի, ամէն մտաւորական համաձայն ձեզի, կը խոստովանի որ նոյն հեղին ազգն էր որ Բիւզանդիոնը հազար տարի ծաղկեցուց, պայծառացուց նախանձելի ըրաւ ամէն ազգերու. սակայն անոր արեւը իր մարը մտաւ երբ թուրքը հոն ոտքը դրաւ:

Բ.

Հեղինակը տգէտ՝ կիկերոն մը չէ, ան երկու խօսքով կը խտացնէ Նապոլիի, Պոմպէի, Աթէնքի, Բիւզանդիոնի հնախօսական պատմութիւնը: Մենք կ'ուզենք հաճոյքով իրեն հետ կանգ առնել Բիւզանդիոնի մէջ, դիտել և յիշել պատմական յուշարձանները դէպքերը ու դէմքերը: Սան Սթէֆանոն, ուր 1877ին խուսը թուրքին կը ստիպէր խաղաղութեան դաշինքը կնքելու, ստիպումը կը կատարուէր, սակայն նախանձորդ Եւրոպան չէր թողուր որ ուսուցրիստոնեան Ալեք Սոֆիայէն դուրս նետէ պիղծ թուրք իմամները: Այդ միեւնոյն նախատինքը 1921ին կը կրկնուէր դարձեալ, երբ յաղթական քրիստոնեայ կառավարութիւնները Յուստինոսի նոյն քրիստոնէական պարծանք տաճարը կը յանձնէին քրիստոնեաները մորթող թուրքին: Հեղինակը ցոյց կու տայ Սամաթիան, ուր ժամանակին Սթուտինոն մեծ վանքը կար, ուսկից դուրս կ'եղլէր խաշնարած թրքահայի կիացի չարաճճի հայ պատանի մը, որ գիշեր ատեն կը զարնէր վանքին դուռը, և ո՛չ մէկը անոր զուռ կը բանար: Դրու նապան՝ Կիւրայրը, կ'երազէր որ Գրիստոս էր դուռը զարնողը, խիղոյն կ'երթայ դուռը կը բանէր և հաշա առջեւ կ'եղլէր մանչուկ մը եւրոշներու մէջ ապրուողը, որ վերջը կ'ըլլար Բիւզանդիոնի ամէնէն նըշանաւոր կայսրը Պազլի Ա. «Երանի օրերուն երբ հովիւները թագաւոր կ'ըլլային» — Heureux temps où les bergers devenaient rois... բայց երկու հարիւր

տարիներէն աւելի չէր տեւեր Պաղիւի ցեղին փառաւոր յաղթանակը, փառքերն ալ խաչերուն հետ վերջ ունին, թագ ու զբրկանք ամէնն ալ գերեզմանի դուռը աչքի առջեւն ունին... De tout ce passé il n'y a plus qu'un cimetière — Պաւլուքի գերեզմանը, ուր կարելի չէ չիշել 1453ի աւազանին ձուկի յեծանութիւնը, ուր կարելի չէ չիշել 1896ի թուրքին հնձած հայ նահատակներու զոհութիւնները և չորագոյնիլ Ուր յարգելի բարեկամ Տոքտ. Վահրամ թորգոյնեան ցոյց կու տար Տէր Կոմիտասի շիրիմը և կ'ըսէր որ «հոգոց» մը կարողութիւն. բուս կը պալտասխանէի, — Սուրբերը հոգոցի պէտք չունին: Արդ հեռանանք անկէ, հեռանանք Եթովպիայի Գիւնիէն, վիպասանին հետեւինք, ան մեզի կը ցուցնէ ճերմակ փարոս Ֆրանսիային, ուր թէպէտ կայսրուհին ունէր իր ամբարանոցի պալատը: Ու հապշտակ ահնայով մը տանք Բաղկիդոնի, Հայտար փաշայի, Վոսփորի, Սկիւտարի՝ ուր վիպասանը կը մոռնայ յիշել անմոռանալի, սրտէն զարնուած Դուրեան Պետրոսը, այլ ցոյց կու տայ տգեղութեան տիպար թուրք զօրանոցի շէնքը՝ որ կը խանգարէ Սկիւտարի նոսրանոցի պերճաւոր համայնապատկերի ներդաշնակութիւնը: Կ'անցնինք Վոսփորէն, կը հանգչինք Կոստանթնուս տը Պուրթիէն յիշուած տաղան կաղնիին շուրին տակ, ու շարժանկարի արագութեամբ մեր աչքին առջեւն կ'անցնին թէրափան, Պէրուցուէրէն, Մէզարպուրնին, Ճըրճըր Սուլեյման (Ճապարի Աղբիւրը), ուր ես պահ մը կը մոռնամ վիպասանը և կը յիշեմ Դաւիթ Դաւիթեանը, որ յափշտակուած ինձի հետ կ'ունկնդրէր սազին ու քնարին արբեցուցիչ մեղեդիները: Ուր կը յիշեմ սրտիս առաջնորդ Հ. Եւգինիոս Ոսկան վարդապետը, որ առաջին գործը կ'ըլլար այդ հրաշագործ աղբիւրին և թուրքերը ի յիշատակ այդ վարդապետին այն աղբիւրը կը կոչէին փափագ սուրճ:

Բայց մենք Պոլսէն չհեռացած, սեանքնք արդ թէ հեղինակը ինչ կը մտածէ

իր ազգին, հայ ազգին և թուրքին վրայ: Խօսքը կ'ըլլայ թուրքերուն — կ'ըսէ վիպասանը — Անտիէ կը յայտնէ որ ինքը ատելի կը գտնայ թուրքը 1453էն, իվան նմանապէս կ'ատէ թուրքերը, ասի աւելի բնականօրէն այդ ատելութիւնը պիտի ըզգար, վասն զի՝ մանուկ օրերուն սնած էր հայ ստնտունի մը կաթով, և երբ տղայ էր, Պոլսէն անցնելուն, Բերա Բալասի պանդոկին պատուհանէն տեսած էր հայոց այն ահաւոր ջարդը, որ կը կատարուէր Սուլթան Համիտի օրով, իվան հաւատացեալ մըն էր, և չէր կրնար ըմբռնել, թէ Աստուած ինչպէս թոյլ կու տար որ նահատակուէին քրիստոնէիները, և չէր պատժեր այն արիւնկալ անհաւատները: Իր հայ ստնտուն ամէն ջանք կ'ընէր, որ իվան տղան չսեանէ այդ սպանդանոցի տեսարանը. իսկ տղան գիշերն իսկ քուն չունի, տագնապած կ'արթննայ, ահաւոր վայրկեաններ կ'անցնէ. իր մայրը Տիկին Բորնիօփ կը ստիպուի Պոլսէն հեռանալ, տղան և ստնտուն միասին կ'երթան Սոֆիա, ուր Աղեքսանդր Բ. ազատարար Զարին յուշարձանին առջեւ, իվան կ'ուրախէ որ ինքը պիտի նուիրուի Հայաստանի ազատութեան համար. «Գիտն պիտի տեսնաս, Նիանիկ» — կ'ըսէ իվան — ես ալ Էրզրուրում մէջ կ'ունենամ իմ յուշարձանս, և մայր եկեղեցիին մէջ զոր ես պիտի կանգնեմ, հոն պիտի ունենաս քու շիրիմդ, և քու հայրենակիցներդ պիտի սոսնախմբեն յիշատակը անոր որ իմ ներշնչողս եղաւ»:

Ինչու տղան չէր կրնար երեւակայել որ իր այդ ազնուական ուրիշին բոլորովին հակառակը կը մտածէր ու կը գտնէր իր ցեղին կառավարութիւնը...

Վիպասան կերտան շատ անկեղծ հիասցումով կը նկարագրէ Բիւզանդիոնի համայնապատկերը, Լօզիի՝ Մէլէքներուն յիշատակը չ'արթննար իր մէջ, Լօզիի գոյնը ունէր ներկայանալը ձեռքը չ'առնէր, սակայն մեծ կամուրջն անցնելուն, աչքին կը զարնէ «սաթընճիլներ»ուն այն կենդանի պատկերը, զոր Շաթուրիան զմայլելիօրէն նկարած է, և որ կ'երկար իրեն անձանթ է:

Հեղինակը իր ի վան բարեկամին հետ
Բաջու կը փոխադրուի, նաւթի երկիրը
իրեն կը յիշեցնէ՝ պարսիկ մեծ բանաս-
տեղծը Սաատին, պարսկական մանրանը-
կարները, և իսպահանի վարդերը. և հե-
ղինակը կը խոստովանի որ իրական բա-
նաստեղծութիւնը Պարսկաստանի մէջ կը
գտնուէր:

գ.

Վիպասանը աշխարհափորձ մարդ մըն
է. հին իմաստասէր անձերու խոհականու-
թիւնը ցոյց կու տայ իր խրատականնե-
րուն մէջ. կ'ըսէ ան որ խաղացող և գոր-
ծեքը ուրիշին ձգող մարդը ապահովապէս
կորսուած փարզ մըն է: Երգը կ'աստուա-
ծայնէ. «Երգն ու Աստուած նոյն են» —
La musique et Dieu ne faisaient
qu'un. և իրաւցնէ երգը կը սկսի հոն,
ուր չարիքը կը դադրի... Կը ցաւիմ ըսե-
լու որ կրօնքի ու հաւատքի մասին վի-
պասանը երբեմն շատ տարտամ գաղա-
փարներ կը յայտնէ, ընդհանրապէս ֆրան-
սական նիւթապաշտ փիլիսոփայութիւնը
իր վրան ազդեր է, և չի վարանիր ըսե-
լու, թէ, La religion ne pouvait être
que l'apanage des âmes faibles. Սակայն հեղինակն ունի իր լուրջ վայր-
կեանները և մեծ դէմքերու պէս կ'ըմբռնէ
հաւատքի գերագոյն երջանկութիւնը, աս-
տուածային ներշնչումի գերազանցութիւնը,
խղճի խաղաղութեան երանութիւնը: Ան կը
խոստովանի որ միայն հաւատքը բաւա-
կան չէ, այլ գործն ալ համապատասխան
ըլլալու է քարոզին: Աստուծոյ հաւատալ
և չնհանիլ Աստուծոյ ցոյց տուած ճամ-
բուն, այդ հաւատացեալի, այդ քրիստո-
նեայի գործ չէ. վիպասանը կ'ըսէ. «C'est
que le désir de croire ne suffit pas
pour se rapprocher de Dieu; il faut
vivre selon Lui.» Հաւատքը գրան է,
որով կը պատասպարուի հաւատացեալը:
Իսկ երբեք խաբուելու և խաբելու չէ,
հաւատքի վրայ ճառելով և հակառակը
գործելով: Անհաւատ է այն, որ Աստու-

ծոյ կը հաւատայ և կ'ատէ իր եղբայրը,
կը հաւածէ իր ընկերը...

Համամիտ եմ հեղինակին այս խօսքին
որ կ'ըսէ. Les filles de mères légères
font toujours d'excellentes épouses. Այս շատ ճիշդ է. հակառակը այն առա-
ծին. «Բնչպէս վարդեհոն, այսպէս աշ-
կերտը»: Խելացի գաւազը, խղճով մարդը,
զգուշելով ծնողաց, կամ առաջնորդին թե-
րութիւններէն, անոնց հակառակ կը ջա-
նայ անթերի և օրինաւոր մարդ ըլլալ:

Վիպասանը զգալուն հոգի մըն է, ֆոյ
վէրլէն, զգալուն համար՝ վշտի հաշիւը կը
գործածէր, հայ հեղինակը զգացուելու հա-
մար ունի ամբողջ հայուն քարուքանդ
ճգնաժամը, որ սկիզբ ունեցաւ, բայց ոչ
վերջ. կարելի է ըմբռնել հայրենասէր մը
որ չզգացորի տեսնելով իր հայրենա-
կիցներու հաւածանքը, անոնց կրօն չար-
չարանքը, անոնց մահն բզբտումը. ինչ
ամօթ. աշխարհի անամօթ ազգային հայ-
րենասէր զգացումով է որ վիպասանը կը
գրէ. Personne ne saura jamais la
honte que je ressentis de rester les
bras croisés tandis qu'on déchirait
là-bas la chair de ma chair.

Ժօրէս, հայասէր Գլէմանտյէն շատ ա-
ւելի գործնականօրէն պաշտպանած էր մեր
հայկական դատը, յարգելի կերտան կը
յարգէ անոր այդ արժանիքը Ժօրէսը ըն-
դունելով Le plus puissant cerveau
de la France!

Չարիքով անկումը ըստ հեղինակին նախ
մեծ խանդավառութեամբ կ'ընդունի. բա-
նակը ատով աւելի հայրենասէր չէր դառ-
նար. Ռուսաստան աւելի կը տկարանար.
ազատութիւնը չէր ազատեր ստրկացած
Ռուսաստանը. «Le peuple n'était pas
encore mûr pour la liberté.» Բնդ-
հակառակն կարելի է ըսել թէ Ժողովուրդը
հասած էր, արժանի էր ազատութեան,
սակայն ազատութիւնը վարող և օգտա-
կար ընող վարիչներ կը պակսէին: Պրէսթ
— Լիթովսքիի դաշնադրութիւնը ձարական
դիւանադրութիւն մըն էր, զոր կը գոր-
ծածէին Պոլշեիկ վարիչները. Անկախու-

թիւն, ինքնավարութիւն կու տային մեզի պէս գերի ազգերուն և դարձեալ ետ կ'առնէին իրենց ստւածը:

Հեղինակը դիւանագիտական դատողութեանց մէջ զգուշաւոր է, մեր ցեղին յուսախաբութեանց պատճառ կը համարի պօլշեիզմը. կը յիշէ յաղթական պետութեանց մեզի ըրած խոստումները և անոնց դրժումը. բայց այդ մասին չի բողոքեր: Եւ որքան որ զգուշաւոր է, և սակայն կ'այպանէ Ֆրանսայի թրքամոլութիւնը, վէպին դիւցազն իվան՝ հայկական անկախութեան համար, ոռւս բանակին մէջ մտած թուրքին գէտ կը պատերազմի, չի կրնար Էրզուրումի մէջ կանգնել իր ազատարար արձանը. բայց վերջապէս իր խոստումը կը կատարէ, ան որ Նարեկիսի մը պէս գեղեցիկ էր, Հայոց անկախութեան համար կը պատերազմի, կը վերաւորուի, կը հիւժի. ան իր սիրած հայուն կ'ըսէ՝ Les Arméniens comme nous les Russes doivent la plupart de leurs malheurs au désaccord entre la France et l'Angleterre... Այն հայասէր ոռւսը, բարի իվանը, պատերազմի դաշտին վրայ հանդիսատես կ'ըլլայ դիւանագիտութեան նախնիներուն. որով կը բացազանչէ. Ah! la politique, quelle affreuse chose! Եւ կը կանխէ, կը մար-

գարէանայ, կ'ըսէ իր սիրած հայերուն, որ Լօզանի վեհաժողովէն բնաւ բան մը չյուսան. վասն զի հայերը եւրոպացիներուն և ամերիկացիներուն քաղցը յագեցնելու համար Մուսուլ մը չունին:

Վիպասան Կերտան պօլշեիզմի վրայ վստահութիւն չունի՝ անոնք ձարական դիւանագիտութեանէն շեղած չեն կ'ըսէ. Հայասէր իվանին խօսիլ կու տայ, ասի իր ոռւսահայ Աշոտին կ'ըսէ. Les Bolchévistes eux mêmes suivent une politique paternelle à l'égard de tes compatriotes du Caucase.

Դ.

Վիպասան Կերտան գրելով իր այս « Կշիսին կեղծ ծանրոյցները », թէեւ կը յայտնէ իր գեղարուեստասիրի հմայքը, սակայն իր այս վէպին մէջ աւելի ընկերական և դիւանագիտական բաւիղներուն մէջ կը շրջի և կը շրջեցնէ ընթերցողները: Ասով հանդերձ, արուեստի արժանիքը իր կշիռէն ոչինչ կորսնցուցած է: Վիպասանը ասով խզճմտանքի և իրաւունքի ձայնը կ'արձագանգէ և իր առողջ տաղանդը կ'այգորէ:

Հ. Ս. ԵՐԵՄԵՅԵԱՆ

Միլամ, 28 Նոյեմբեր 1929

Գիւղի ճամբուս մենութեան մէջ տըխրագին՝ Յիսուս մը մերկ տեսայ զամուսած կողտ փայտին. Յանկարծ բուրեան լոյսի կաթիլ մը դեղին խաչեցեալին աչքերէն վար սահեցաւ:

Եւ ուրիշ մ'ալ բիբերուն տակը չողաց
Եւ անոր մէջ տիեզերքն էր ամփոփուած,
Եւ անոր մէջ Աստուծոյ ցաւն էր գրուած,
Կա է ինկաւ հողին վըրայ փռչանալու:

Ո՛վ գիտէ Նա քանի երկաթ տարիներ,
Արտասուած էր այսպէս մինակ ու լըռին,
Քանի՜ անգամ, հառաչանքով եկուորին
Արտն էր բացած երանութեան զարուհին:

Զայն բարեպաշտ ձեռք մը կարծես զամեն հոն
Որ մեծմ ըլլար այսպէս օանջուած մարդիկուն.
Ու գիտնայինք մըրիկին մէջ մեր հողոյն
Թէ մեզ համար կայ լուս Աստուած մ'արտասուող:

Հ. Վ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ